

L' EXCURSIONISTA

BOLLETÍ MENSUAL

DE LA

ASSOCIACIO CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTIFICAS

FUNDADA EN 26 DE NOVEMBRE DE 1876

ANY VI.

BARCELONA 31 DE OCTUBRE DE 1883

NÚM. 60.

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

GRATIS PERA 'LS ASSOCIATS.—Pera 'ls no socis: 1'50 pessetas al any.—Número sol 25 cénts
Se suscriu en lo LOCAL DE LA ASSOCIACIÓ, PARADÍS, 10, SEGON, ahont deuen dirigir-se totas
las comunicacions y en las llibrerias de Verdaguer, Parera, y Felip.

ÁLBUM PINTORESCH MONUMENTAL DE CATALUNYA.

PETITA EDICIÓ.—VOLUM III.

SANTAS CREUS

Conseqüent la ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS ab son decidit propòsit de fer coneixer las mes preuhadas joyas del art monumental que existeixen á Catalunya, y, de conformitat ab los anuncis que havem vingut fent en lo BOLLETÍ, ha donat á llum lo volúm tercer de la petita edició del *Album pintoresch monumental* que ab general aplaudiment se publica.

L' assumpto de la nova obra es l' elegant ensemps que sever monastir de Santas Creus, l' émul de Poblet; lo que esculliren Pere III y Jaume II pera mansió de llurs despallas mortals després d' haver gosat en vida de sas artísticas bellesas y deliciosa situació; lo que guardá las cenbras d' altres prínceps de la preclara dinastía catalana y de molts magnats ilustres de la etat d' or de las nostras glórias.

La colecció se compon de 24 vistas heliográficas, ab iguals condicions materials que las dels Albums de Poblet y Mon'serrat publicats anteriorment, las que van precedidas d' una ressenya històrica, una taula de las láminas que forman lo volúm y una guia pera poder comodament visitar lo monument, tot en las tres llenguas catalana, castellana y francesa; essent la primera lámina una reproducció de la planta de dit monastir alsada pel distingit arquitecte D. Antoni Rovira y Rabassa, quí, lo meteix que feu ab la de Poblet, l' ha cedida pera aquest objecte, fentse novament mereixedor de la gratitut de la ASSOCIACIÓ.

Pera que nostres lectors pugan formar-se mes exacta idea d' aquesta

publicació continuem la llista dels assumptos que hi estan representats, per l'ordre meteix que guardan en lo volúm:

Núm. 1.—Planta general.—2. Vista general.—3 y 4. Detalls de la Albareda.—5. Paisatge á la entrada del monastir.—IGLESIA: n.º 6. Visita lateral.—7. Fatxada principal.—8. Sepulcre de D. Pere III.—9. Id. de don Jaume II.—10. Abside.—CLAUSTRE: n.º 11.—Portada al exterior.—12. Interior d'una galería.—13. Arcadas.—14 á 18 Sepulcres.—19. Portada de la Sala Capitular.—20. Detall exterior.—21. Glorieta—PALAU DE D. JAUME II: n.º 22. Escala.—23. Galería alta.—n.º 24. Arcadas del claustre vell y ruinas.

CONDICIONS ECONÓMICAS

SE VEN: Pera los senyors Sócis, en lo local de la ASSOCIACIÓ, Paradís, 10, 2.ª y per los dependents d'aquesta, á 8 PESSETAS.

Pera 'l públich en lo meteix local, llibrerías de Verdaguer, Parera y altrás principals, y en la Exposició artística de Sr. Parés, carrer d'en Petritxol, á 10 PESSETAS.

SESSIONS Y EXCURSIONS

- Dia 15 Novembre.—Sessió preparatoria de la excursió á Pallejá.—Lectura de la Memoria de la excursió á las valls de Fresser y del Ter y ascensió al Puigmal, per Don Antoni Massó.
- » 18 » —Excursió á Pallejá.
- » 19 » —Sessió necrológica dedicada á la memoria del distingit literat é historiador, soci que fou de la CATALANISTA, D. Andreu Balaguer y Merino.
- » 26 » —Seté aniversari de la fundació de la ASSOCIACIÓ.—Sessió pública dedicada al eminent botánich y excursionista D. Joan Isern, colocantse son retrato en la galería d'excursionistas célebres iniciada per la ASSOCIACIÓ.

SOCIS ENTRATS DURANT LO MÉS DE SETEMBRE.

- D. Gabriel Molins.
» Eduart Toda.
» Joaquim Valls y Pallarola.
» Secundi Coderch y Manau.
» Jaume Gras y Janer.
» Antoni Robert y Mas.
» Joseph Bellido y Mascias.
» Eudalt Quintana y Feliu.
» Joseph María Grassot.

CONFERENCIA

SOBRE

UNA EXCURSIÓ Á TUNG HOA Y NAN-KIN (XINA), Y VISITAS ALS MAUSOLEUS IMPERIALS DE LAS ANTIGAS DINASTIAS. (1)

Davant d' una numerosa y escullida concurrencia que omplia 'l local com pocas vegadas s' hagi vist, tingué lloch la conferencia donada per lo Sr. D. Eduart Toda lo 1.^{er} del passat Juny. Lo senyor President de l' Associació, D. Joaquim Riera y Bertran, obrí la sessió pronunciant un breu discurs presentant á la societat al conferenciant, dedicantli justos y entussiasmas elogis, tant baix lo punt de vista de ilustre compatriota nostre, com baix lo de veritable excursionista y terminá anunciant que aviat se posará en camí pera fer nous viatjes que han de esser de profit pera la nació en general y de gran honra pera nostra estimada Catalunya.

Inmediatament lo senyor Toda feu ús de la paraula comensant per donar las gracias á la Presidencia dels elogis que li havia tributat. Lo tema de la conferencia foren los viatjes fets á las ruinas del temple Tung Hoa y la ciutat de Nan-Kin, antiga capital del imperi xino.

Al efecte, partiren los expedicionaris de Shanghai per lo canal de Suchao: lo qui acompanyava al Sr. Toda era un tinent de Navio de la armada francesa lo Comte de Carfort. Lo barco fou batejat ab lo nom de Otger y en sa bandera hi ostentava la creu de Tarragona. La Xina está composta de Terras molt baixas; sa extensió lo meteix que sa població es próximament lo ters de la total del mon. Se divideix en Xina propia (divuit províncias que constitueixen l' antich imperi) y las colonias ó dependencias que posteriorment hi foren agregadas, la Tartaria, la Mongolia, lo Turkestan y 'l Tibet. La part de las colonias es montanyosa y allí es ahont naixen los grans rius que anaren formant per aluvió la Xina propia, sumament plana excepte algunas petites cordilleras que la creuhan. La gent es molt treballadora en conreu del camp; los rius estant embancats fins al punt de que las terras son mes baixas que 'l nivell de las ayguas, per exemple lo riu Yang-Tse (fill del Occeá) varia de nivell 52 peus inglesos, y está embancat en una distancia de mes de siscentas lleguas.

Sortí lo 7 de Novembre de 1881 lo senyor Toda per lo canal de Suchao, atravessantlo en tota sa extensió fins á la terra dels llachs, per ahont corrian una infinitat de barcas pescadoras. Ar-

(1) Aquest extracte publicat per *La Renaixensa* en los dias 3 y 6 del passat Juny, fou tret de las notas taquigráficas presas pel soci D. Sebastià Farnés.

rivaren al cap de dos dias á Suchao, célebre en aquell imperi tant per la seva extensió, com per tenir fama de esser lo bressol de las donas mes guapas y dels lletrats mes sabis de la Xina, lo qual ha donat peu á la formació d' un refrá popular que diu: *per ser felis s' ha de naixer á Suchao, viure á Canton y morir á Liao-tung*, ja que Suchao reuneix las condicions ja ditas. Canton es la ciutat del plaher, y á Liao-tung s' hi fá la millor fusta pera caixas de morts. La ciutat es nova y de las menos brutas, puix va ser reconstruhida fa pochs anys després de la gran rebelió dels Taiping. De la ciutat sortí per lo canal imperial, obra tal vegada mes gran que la famosa gran muralla, lo 10 de Novembre al matí admirant, á tot lo llarch dels banchs del canal, una gran renglera de archs de triomf alsats per ordre imperial en honor dels mandarins fidels y de las viudas honestas, entenentse per tals las que 's quedan formant part de la familia aduch després de la mort del marit y arriuan pera curarlo fins á tallarse un bossi de carn del bras pera donarli á menjar com á medicina. S' encaminá á peu y tot cassant cap á una montanya d' aspecte volcánich ahont descobrí las ruinas d' uns temples: per totas parts se veyan mostrars de la destrucció portada á cap per la rebelió abans indicada, puix la terra en una extensió de mes d' una llegua, estava plena de columnas trencadas, de capitells partits, de lápidas á bossins.

(Seguirá.)

EXCURSIONS

(Extracte)

VALL DEL TENAS y SANT MIQUEL DEL FAY, (oficial) 21 d' Octubre de 1883.

Assistencia dels Srs. Gich, Massó, Vergés y Castellet.

Sortits de Barcelona á las sis de la tarde del dia anterior, ab lo tren de la línea de Fransa, arribaren á Granollers á un quart de vuyt. Feren nit en dita vila allotjantse en la posada del Vallés, á fi de ser més fácil la excursió pera 'l dia següent. En efecte, á las cinch del dematí d' aquest dia surtiren de Granollers y 's dirigiren á Canovellas poble distant una mitja hora de aquella. Allí tingueren lo gust d' apreciar la portada romanica que ostenta la iglesia parroquial, y de la que 'l Sr. Massó tregué una fotografia. Després de permaneixen en dit poble prop d' una hora y, auxiliats per un guia, emprengueren lo camí per la vall del Tenas cap á Sant Miquel del Fay. Recorregueren lo curs d' aquell riu, tenint lo plaher d' admirar la magnífica vegetació de dita vall, composta d' ebundants pollanchs, pins y alzinass, la qual amaga 'l cel per son asponsor, formant una magnífica boscada desde la qual ressona 'l soroll de las cristallinas ayguas.

Després de caminar més de quatre horas per dita vall, arribaren prop de las dotze á Sant Miquel del Fay, en qual hora s' emboyra lo cel, regalántlos hi una abundant pluja que no pará en tota la tarde. No obstant aquet contratemps, tingueren lo gust de veure las magníficas cascadas, que si be no anaban en la abundancia d' ayguas que 'ls hi donan sa bellesa, no per aixó deixavan de poderse apreciar. La principal formada per las caigudas del riu al fons de la vall, se compon de un gros doll que 'l donar en lo primer grahó de la cascata se descompon en varis, fins á perdrers en lo fons de la vall. Visitaren després la iglesia situada en una cova que forma la roca de la montanya, en la qual la únich notable es la portada románica que ostenta, gastada per lo temps, y després alguns sepulcres d' un dels quals se calcá una lápida. Després d' admirar lo magnífich panorama que desde allí se descubreix, aixís com lo Salt del Rosinyol, se retiraren al edifici santuari, avuy dia posada, ahont tingueren que permaneixer, per motiu de la pluja, fins á las duas de la matinada que, auxiliats per un guía y duas cavallerías, empuerren la marxa camí de S. Feliu, á fi de seguir per la carretera de Caldas de Montbuy, ahont hi arribaren á las cinch del matí, després de prou penas y fatigas, atés 'l estat del terror per motiu de la pluja. A Caldas prengueren lo tren arribant á Barcelona á las vuit del matí.

COMUNICACIÓ.

D' una carta particular endressada, desde Castellserá, per nostre bon amich y consoci D. Joseph M.^a Valls y Vicens al Director de L' EXCURSIONISTA, n' extractém los següents párrafos:

«Desconsol causa lo veure com, l' un darrera l' altre, 's van enrunant los antichs monuments y edificis qu' eran ornament y orgull ensemps de nostra benvolguda Catalunya. Trist exemple d' aixó (entre 'ls molts que podriam recordar) es l' enderrocamient que en aquest poble s' está efectuant, de l' antiga casa senyorial ó, com aquí l' anomenan, *Castell*, sense que ningú puga deturarho ja que lo particular á qui pertany ha decretat sa mort pera lucrar ab sas hermosas y ben treballadas pedras, destinantlas á altres edificacions ó potser á convertirse en miserable grava.

Ab la pérdua del *Castell*, que doná nom á aquest poble de *Castellserrat* convertit per corrupció en lo de *Castellserá*, no tindrà aquest cap signe distintiu que l' assenyali entre 'ls demés que son enclavats en lo vastíssim plá d' Urgell. Dintre poch temps, dintre d' un mes pot ser, quan un foraster vagi allí, y pregunti

uqín edifici s' aixecava al cim d'aquell espayós promontori, li haurán de contestar los del poble ab lo silenci, pera no avergonyirse pregonant la pérdua del que los hi doná 'l nóm y l' orígen en aquella dilatada comarca.

Com no he pogut fer investigacions històriques sobre la existència d' aqueixa casa senyorial (las quals, altrement, judico difícils sinó impossibles en aquest poble) no puch donar datos sobre 'l mateix fora los de que després, de sos primitius senyors feudals y propietaris, passá á ser dels monjos de Poblet que tenian jurisdicció sobre 'l poble, los quals lo conservaren fins á la tremenda y memorable época de la crema del convents. Decretada per nostres governs la desamortisació passá lo *Castell* á ser propietat de particulars qui, de má en má, se l' anarenttransferint pera arribar al poder de qui, ab dret es cert, mes ab poca premeditació, l' ha condemnat á extermini deshonorós.

En altre lloch, tant mes en quant no 's tractava de molts cents ni milers, la Corporació municipal hauria fet un esforç pera adquirir tan notable edifici, pera convertirlo en escoles públicas ú hospital ó en altra cosa de profit y d' honra pera la població... mes aquí, ja 's fa prou en politiquejar y contentarse en mostrar á propis y estranys la existència de tres cafés ahont lo jovent y qui no ho es te 'l medi de passar distretament lo rato.

¡Ja no 't veuré mes, robust edifici, colrat de fora per los sols ardents del Urgell! ¡Ja ton senyorívol aspecte, ni ta grandiosa silueta, ni ta rodona portalada, ni l'orgullós emplaçament, me recordarán los temps aquells en que fores engenerat, nó pera ser muralla ó ciutadela ahont los enemichs de nostra fe y de nostra patria debian deturarse, sino l' abrigall d' orgullosos senyors qu' entre cants de joya y col·loquis d' amor, bé los hi plavía lo ramoreig de las armas!

De tú, pot ser, res ne quedarà, ni tant sols eixa potent columna, de bellas proporcions y airosa alsada, que com la vertebral de nostre cos, aguantava tant pes feixuch y servía de punt desde l' qual arrancavan las demás parts que 'l componían. ¡Tant de bó que la CATALANISTA pogués recabar de la Comissió de monuments de la provincia de Lleyda, d' aqueixa provincia que sembla no sent correr en son cor la sava ardent del Catalanisme, particularment desde la plorada mort del noble apóstol que en ella lo sostenía, procurant arrelarlo; tant de bó, repetesch, que la Comissió abans anomenada ó en son defecte altra Corporació, manés adquirir aquella bonica despulla pera perpetuar la memoria, en un de sos mes importants detalls, d' aquell *Castell* del qual, si no es aixís, no 'n quedarà rastre ni memoria.»

NOVAS.

Dolorosament afectats, debem avuy consignar en las planas del BOLLE^rí las irreparables pérduas que acaba d' experimentar la ASSOCIACIÓ en las personas de nostres benvolguts consocis D. Andreu Balaguer y Merino y D. Ramon Tenas y Hostench.

La mort de n' Andreu Balaguer es tan mes de plorar quan se considera que deixa un buyt en lo camp dels estudis, històrichs molt difícil de omplir. Lo nostre amich era, en efecte, dels que s'hi dedicavan ab formalitat y ver entussiasme y ab un criteri recte y elevat, fentlo aquestas dots digne d'ocuparse en los gloriosos anals de la patria que tan aymava, y pera 'ls quals, ab tant de zel y perseverancia, procurava arrancar del oblit punts històrichs que fins are s' habian presentat dificultosos. Fruyt de sa noble constancia en eixos travalls ha sigut la publicació d' una série de monografías que li han merescut la aprobació dels erudits. De'n Balaguer pot dirse que habia trobat en los Arxius una segona llar, ahont son esperit restava encisat en l' estudi y en lo coneixement de la historia patria. Sa fé era viva y ardenta, y son criteri científich, elevat é imparcial. Per aixó al entorn de sa tomba trobém consol en la pena, recordant que la tendencia y 'ls actes de la CATALANISTA habian merescut sempre sa mes entussiasma adhesió, pera nosaltres de gran preu donadas sas superiors qualitats y sa constant cooperació en l' actual renaixement catalá.

En Ramon Tenas era, també, molt considerat en l' ASSOCIACIÓ per son t lent artístich. De tracte afable y bondadós lograva atraure á tots quants per las relacions socials devian posarshi en contacte. Havent guanyat la plassa de pensionat á Toledo oferta per la Diputació Provincial, feu allí un detingut estudi de sas bellesas artísticas y arqueológicas, y al retornar mes tart á la nostra capital, la propia Corporació lo nombrá primer delineant, qual cárrech ha vingut desempenyant ab acert y general satisfacció. Guanyá també diferents premis en certámens artístichs, y era reputat com á excelent dibuixant, portant totas sas produccions imprés lo segell de la elegancia y del bon gust. En Setembre del any 1878 fou elegit Vice-President de la Secció artística de la Associació, qual cárrech desempenyá ab acert fins á la terminació del any següent.

Abdós han baixat al sepulcre joves, si be orlats ja sos fronts ab los llorers guanyats en las lluytas de la intelligencia, y quan podian esperarse encara de llur geni nous y valiosos fruyts. Deu, en sos inescrutables designis, ha volgut arrancar d' aquí baix tan privilegiadas vidas, y que sos esperits nobilíssims resplandissen en mes elevadas y puríssimas esferas.

La nostre Junta Directiva, estimant en molt los relevants serveys prestats á l' Historia y al Art per los distingits consocis qu' hem perdut, ha acordat dedicárloshi respectivament una sessió necrológica, com just tribut á llur memoria.

Atentament invitada la direcció de L' EXCURSIONISTA per lo Sr. Serrano de Casanova, distingit director de *La Gazette des Touristes*, periódich que 's publica á Paris, tinguerem lo gust d' assistir á un *lunch* ab que dit Senyor obsequiá á la premsa d' aquesta Capital en lo restaurant de Fransa. Al terminar, y en expressivas paraulas, manifestá 'l Sr Serrano

sos propòsits de treballar en son periòdich pera propagar lo coneixement de las riquesas naturals d' Espanya y en particular de sas ayguas medicinals; demanant, al efecte, lo concurs de la prempsa barcelonina, á la qual excitá, al meteix temps, á que cooperés á que Espanya en general y Catalunya en particular, estiguessen ben representadas en la próxima exposició internacional de Niza de la qual es delegat.

Ab oportunas frases contestáren al Sr. Serrano varis dels comensals y, entre ells, ho feu nostre digne President Sr. Riera y Bertran qui, en nom de la ASSOCIACIÓ, s' adherí als bons desitjos manifestats per lo Senyor Serrano de Casanova.

Tots los concurrents quedaren molt obligats á las atencions y á la amabilitat d' aquest antich y conegut alpinista, qui, en particular conversa, tingué pera la CATALANISTA paraulas molt entussiasas.

Nostre soci delegat á Granada M.ltre. Sr. D. Joseph Tarongí Pbre, 'ns ha favoregut ab un exemplar de sa nova obra titulada *El trovador mallorquin* que compren una série d' inspiradas poesías, llorejadas algunas d' ellas en certámens literaris. Venen coleccionadas en tres llibres ó agrupacions denominadas: *Recorts de la pátria*, *La llum y las ombras* y *Grans d' incens*. Lo text l' acompanya una traducció castellana y 'l segueix un estudi gramatical y crítich de la llengua y literatura provincial.

Han sigut cedits á l' ASSOCIACIÓ los objectes y obras següents:

Per D. Juli E. Tarrats: *Los mundos imaginarios y los mundos reales*, viaje pintoresco al cielo y revista crítica de las teorías humanas científicas y romancescas, antiguas y modernas, sobre los habitantes de los astros por Camilo Flammarion, Madrid 1873; y 53 grabats diversos. Per Don Heribert Barallat: *Catálogo del Museo provincial de pintura y escultura de Zaragoza* formado por la Comision de monumentos históricos y artísticos, de dicha provincia. Per D. Joan Cardona: Una colecció de 4 goigs. Per la Academia bibliográfico-Mariana de Lleyda: *Triple lazo de amor á la Santísima Virgen María*, Lérida 1883; *El nuevo testamento segun la exposicion mariana del padre Cornelio a Lapide de la Compañía de Jesús*, Lérida 1883. Per lo Sr. Director de la Estadística nacional Argentina: *La república Argentina como destino de la emigracion europea*, Reseña estadístico-geográfica del país y sus recursos bajo todos sus aspectos por Francisco Latzina, Buenos Aires 1883 (3 exemplars.) Per lo Mltre. Sr. D. Joseph Tarongí, Pbre. delegat á Granada: *El Trovador Mallorquin*, poesías escritas en mallorquin literario, acompañadas de version castellana, per lo propi donador, Palma de Mallorca 1883. Per D. Antoni Rubió y Lluch: *La expedicion y dominacion de los Catalanes en Oriente juzgadas por los Griegos* per lo propi donador, Barcelona 1883. Per la Excm. Diputació provincial de Barcelona: *Dictámen emitido por los doctores D. Juan de Rull, D. Rafael Rodriguez y Mendez y D. José Cabot y Robira acerca de las condiciones higiénicas que han de reunir los edificios destinados á casa de Maternidad y Expósitos de la provincia de Barcelona*, Barcelona 1883. Per la Academia médico-farmacéutica de Barcelona: *Acta de la sesión pública inaugural celebrada el 20 de Enero de 1883*, Barcelona 1883.